

## ДІЯЛЬНІСТЬ БОГОСЛОВСЬКОГО НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У 1923 – 1939 рр.

*У статті аналізується заснування і діяльність Богословського наукового товариства УГКЦ у 1923 – 1939 рр., його роль у зародженні національного богослов'я, наукової видавничої справи, зміцненні зв'язків Церкви і народу та протистоянні наступу радянського атеїзму.*

**Ключові слова:** Богословське наукове товариство (БНТ), УГКЦ, статутні норми товариства, дійсні члени, секції, унійний з'їзд, академічні вечори, часописи "Богословія", "Нива", Богословська академія.

Розвиток Богословського наукового товариства УГКЦ відбувався на тлі духовної, політичної і психологічної ситуації, що склалася у Східній Галичині, окупованій на той час польською державою після трагічних змагань українського народу за незалежність і після яких провідні українські діячі шукали виходу зі складної ситуації. Як відомо, передова тогочасна наука в поневоленіх українців відігравала виняткову роль у національному відродженні рідного народу. Вона завжди йшла в парі з працею богословів істориків, етнографів, мовознавців, які користувалися пошаною в народних мас. Наприклад, у Львові 1876 р., завдячуючи солідарній праці східних і західних українців, засновано літературно-наукове товариство ім. Шевченка, яке розвинулося 1892 р. у своєрідну "академію" – Наукове товариство ім. Шевченка, і його науковий доробок склав за 1892-1914 рр. 319 томів, тобто 14,5 томів річно [8, с. 905]. У цьому контексті варто згадати боротьбу львівських студентів за створення національного університету, під час якої вони зазнали політичних гонінь та репресій у 1901, 1907, 1910 рр. [12, с. 10-12].

Невдачі державотворчого процесу принесли з собою розчарування українців у науковому житті, особливо на західноукраїнських землях, та загрожували ліквідації західноукраїнської інтелігенції. У ситуації, що склалася, коли українська наука і культура обмежувалася адміністративними заборонами польської держави, Українська греко-католицька церква користувалася дещо більшою свободою та певними матеріальними засобами щодо видавничої діяльності. В таких умовах народилася ідея заснування спеціалізованого наукового товариства у формі українського богословського наукового центру. Відповідні кадри для такої інституції, завдячуючи митрополитові Андреєві Шептицькому, вже були виховані в українських греко-католицьких семінаріях, згодом у Духовній академії, яких разом налічувалось близько 600 [8, с. 947].

**Актуальність** дослідження діяльності Богословського наукового товариства в умовах активного відродження УГКЦ незаперечна. Адже товариство залишило після себе солідну наукову спадщину, якою сповна користуються молоді українські дослідники. Видання праць БНТ на різних європейських мовах свідчить про високий науковий потенціал богословів УГКЦ міжвоєнного періоду ХХ ст. Діяльність БНТ є взірцем того, як треба працювати для рідної науки, досліджувати невідомі сторінки української богословської думки у контексті розвитку світового релігієзнавчого мислення.

У ступені наукової розробки проблематики основна заслуга належить довголітньому ректорові Українського вільного університету у Мюнхені Володимиру Яніву, який підготував "Нарис Українського Богословського наукового Товариства" з бібліографією видань у 45-ліття його заснування. Відтоді ця праця вважається базовою щодо вивчення діяльності УБТ. З відродженням Української греко-католицької церкви постало питання відновлення довоєнного богословського товариства та вивчення його діяльності, яке сьогодні перебуває у початковій стадії розвитку. З цього приводу появились лише декілька публікацій науковців як К.М. Колосовської і Н.С. Кунанець, під назвою "Кириличні стародруки з бібліотеки Богословського

наукового товариства у Львові" та "Бібліотека Богословського наукового товариства: сторінки історії". Питання "ролі Українського богословського наукового товариства (УБНТ) у координації спільних зусиль богословів різних спеціальностей у науково-освітніх процесах богословських закладів" дискутувалося на науково-практичній конференції УГКЦ у Львові 24-25 листопада 2011р., проведено також наукову конференцію у Дрогобицькій духовній семінарії, присвяченій ювілейній даті, 85-літтю заснування БНТ. Однак, як справедливо з цього приводу висловилося в інтерв'ю інтернет-виданню сучасний голова Українського Богословського наукового товариства, доктор фундаментального богослов'я Анна-Єва Боднар, праця БНТ у сучасних умовах вимагає бути кращою: "Годі чекати, що в нашій Церкві появились особи, які спроможні подавати богословську думку нашої Церкви. На це треба роки, так як це ми бачимо на прикладі богословських осередків в інших країнах. У нас щойно в наступному поколінні на плечах тих, які працюють сьогодні над богослов'ям, виростуть ті, які будуть чітко і ясно окреслювати богослов'я нашої Церкви".

**Метою публікації** є висвітлення діяльності Богословського наукового товариства у важких умовах протистояння польському окупаційному режиму, коли УГКЦ стояла на чолі духовно-творчого виховання народних мас, **завданням** – проаналізувати форми і методи діяльності товариства та його видавничі здобутки у 1923 – 1939 рр.

**Виклад матеріалу.** Необхідність створення богословського центру було викликано не тільки духовними міркуваннями, але й бажаннями практичного характеру, пов'язаними з появою на рубежах УГКЦ радянської комуністичної держави з її атеїстичною програмою, зародженням думки про створення ідеалу національної Церкви. Втім, назрівали проблеми зміни світогляду сучасної людини, водночас появи у неї сумнівів серед хаосу понять, яким мусила зараджувати Церква. В той же час Українська греко-католицька церква мала окремі історичні традиції, які впливали із завдань зближення між церквами, адже їх розподіл проходив через душу і серце нації. Водночас УГКЦ загрозували польські чинники, які традиційно вважали унію помостом для латинізації та подальшої денаціоналізації українців у культурній та політичній площині, тому щоб боротися з такою аргументацією, потрібно було чимало наукових студій [1, с. 7].

Водночас при ворожому або легковажному ставленні польських духовних та політичних чинників до унії, зростало зацікавлення нею серед духовенства Сходу і Східних церков. У цій ситуації найкращими інформаторами могли стати лише українці, від яких вимагалось щораз більше наукових матеріалів. Така необхідність породжувала думку про потребу створення наукового товариства богословів, які б досліджували і публікували матеріали, що сприяло б входженню українців "в сім'ю народів Вселенської Церкви, забрати в науці слово та дати свідоцтво своєї культурної зрілості" [14, с. 3-4].

Всі ці думки привели до скликання 29-30 вересня 1922 р. у Львові за ініціативою отця доктора Тита Галуцинського, тодішнього ректора Львівської греко-католицької духовної семінарії, окремого з'їзду професорів-богословів трьох дієцезій Східної Галичини – Львівської, Перемиської та Станіславівської [7, с. 369-371]. Так, Львівську дієцезію представляли отці – професори І.Бучко, Ю.Дзерович, І.Кархут, Г.Костельник, В.Лаба, Л.Лужницький, Й.Сліпий; Перемиську – Г.Лакота, Р.Решетило; Станіславівську – І.Лятишевський, Д.Стек та інші.

Президія у складі голови о. доктора Г.Лакоти та його заступників І.Лятишевського та І.Бучка провела наради, і під їх керівництвом збори прийняли постанови про заснування Богословського наукового товариства. Визначеною окремою комісією вирішено опрацювати статут товариства, скликати загальні збори у грудні 1922 р. та приступити у першому кварталі 1923 р. до заснування богословського наукового журналу за редакцією отців – професорів І.Бучка, Я.Левицького та Й.Сліпого. Водночас заплановано видати кварталник під назвою "Богословія" за редагуванням Й.Сліпого, який згодом писав у згаданій вище брошурі: "Квартальник промощував дорогу будучому товариству і по оснуванні товариства став його власністю" [14, с. 7]. Водночас планувалося організувати наукову бібліотеку товариства.

Проте установчі збори товариства не відбулися у запланований час через неспрацьованість організаційної комісії. Тому за це енергійно взявся Йосиф Сліпий, який, завдяки своєму організаційному талантові, особисто склав статут товариства та скликав Загальні установчі збори

16 грудня 1923 р. Цього разу у зборах взяло участь 27 представників священства, 4 зголосили листовно свою присутність і всі заявлені учасники стали автоматично членами-засновниками [10, с. 84]. Збори заслухали звіт Й.Сліпого про перший рік діяльності видавництва "Богословія", взяли до відома звіт голови товариства про підготовчу працю, затвердили список перших дійсних членів товариства. Чітка організація Установчого з'їзду навіть зустріла похвалу від апостольської нунціятури, що надзвичайно позитивно вплинуло на присутніх і про це писали українські газети "Діло" ч. 208 та "Наш прапор" ч. 39 від 1923 р.

З'їзд у першу чергу визначив мету товариства, яке ставило перед собою такі завдання: плекати і розвивати богословські науки, згуртовувати в українському народі богословські сили, дбати про організацію вищої богословської освіти духовенства, провадження досліджень з різних ділянок богословських знань, видання духовних праць, підтримання творчих відносин із зарубіжними академіями й товариствами тощо. На Богословське товариство з метою в найближчому майбутньому перетворити його на Богословську Академію, великі надії покладав митрополит Андрей Шептицький. З часом так і сталося [15, с. 10-11]. Ще чіткіше про завдання БНТ заявив Йосиф Сліпий у праці "Богословське Наукове Товариство і його статуті": "Тоді і богословська наука і наша Церква загалом, якими все дорожив наш нарід, не знидіє, але буде цвісти і розвивати свій благодатний вплив і стане жемчужним вкладом у нашу національну культуру. Високоосвічене духовенство, яке тут передусім покликане, принесе тільки честь нашому народові і в тяжких його хвилях все буде могутньою підмогою і непереможним заборолом проти затій темних сил. Науковою культурною працею ми кладемо чи не найсильніші (під сю хвилину) підвалини нашому національному і державному життю" [16, с. 11].

Богословське наукове товариство будувалося на академічних засадах, згідно з якими передбачувалось чотири категорії членства, найважливіша роль серед яких належала "дійсним" членам, якими могли бути тільки активні науковці. Вони мали право на безкоштовне отримання усіх видань товариства та певний голос при обранні нових дійсних членів. Наступною категорією називалися "звичайні" члени товариства, якими могли ставати парафіяльні священики. Ще було введено звання членів – "кореспондентів", передбачених для молодших наукових працівників. Останню категорію становили "почесні" члени товариства – так вони іменувались на пропозицію Ради товариства та його Загальних зборів за вагомі заслуги у розвитку БНТ. Таким почесним членом іменовано лише митрополита Андрея Шептицького за особисті заслуги перед Українською греко-католицькою церквою.

Наукова праця товариства зосереджувалась у чотирьох відповідних секціях: біблійній, філософсько-догматичній, історико-правничій та практично-богословській. Остання репрезентувала велику кількість богословських ділянок: педагогіку, катехитику, літургіку, проповідництво.

Діяльністю секцій керували президії, які обиралися на рік Загальними зборами, засідання, що відбувалися щонайменше один раз на два місяці, на яких обговорювалися зміст і актуальність нових праць, схвалювалися рекомендації їх до друку, приймалися до лав товариства нові члени.

Адміністративне керівництво БНТ здійснювала Рада у складі 10 осіб, що обиралися Загальними зборами на один рік. До виборних членів Ради належали голова товариства, секретар, директор бібліотеки. До керівництва входили також чотири голови секцій, які вважалися заступниками голови, та делегат від митрополичого ординаріату. Першим головою товариства Загальними зборами обрано отця – доктора Тита Галушинського, генеральним секретарем о. Йосафата Скрутеня, скарбником отця – доктора Івана Бучка, директором бібліотеки отця – доктора Йосифа Сліпого. У наступні роки Раду БНТ вже постійно очолював д-р Йосиф Сліпий, що свідчило про його вагомий особистий внесок у розбудову наукового товариства.

Найважливішою категорією БНТ вважалися дійсні члени, на яких покладався весь тягар наукової праці. Перших дійсних членів у складі 17 осіб іменували ініціативні збори 16 грудня 1923 р. Наступні дійсні члени обиралися річними зборами, які відбувалися щорічно. Історик Володимир Янів у своєму дослідженні подає повний поалфавітний список дійсних членів

товариства, прийнятих у 1923 – 1936 рр., яких налічувалось 52, серед них 4 іноземці. Мирян налічувалося 11 – приблизно п'ята частина (21%).

Зовсім мало було членів-кореспондентів, усього 5, і це свідчить про те, що ця категорія ще не вкоренилася у свідомості Богословського товариства. Найбільше числилось звичайних членів – 159. Це були парафіяльні священики, які своїми внесками зміцнювали матеріальний стан БНТ і отримували для себе відповідний духовний статус. У загальному підсумку Богословське наукове товариство налічувало у 1923 – 1939 рр. – 236 членів, у т. ч. 17 мирян (7%) [17, с. 17].

Серед відомих науковців-богословів, які стали піонерами у богословській науці, варто назвати наступних активістів. Так, до історично-правничої секції входили: о. митрат Тит Войнаровський, проф. Ярослав Гординський, докт. Володимир Залозецький, проф. докт. Іван Крип'якевич, докт. Ярослав Пастернак, проф. Микола Чубатий; філософсько-догматичної секції: отець-докт. Олександр Бачинський, магістр Петро Ісаїв, отець-докт. Микола Конрад, отець-докт. Гавриїл Костельник; біблійної секції: отець-докт. Теодосій Галушинський, отець-докт. Василь Лаба, отець-докт. Тит Мишковський; практично-богословської секції: отець-докт. Василь Боцян, отець-докт. Діонісій Наряді, отець-докт. Спиридон Кархут та інші визначні учені-богослови, науковці, що своєю працею примножили українську богословську науку. Зазначимо, що більша частина українських учених – богословів з окупацією Східної Галичини радянською владою зазнала репресій і опинилася в сибірських тюрмах та концтаборах [17, с. 17].

Щоб зрозуміти розмах діяльності БНТ, варто проаналізувати матеріальні засоби, якими користувалося товариство, адже становище, в якому опинилися українські товариства, було безвихідне, вони були позбавлені державних субсидій, допомоги патріотів-меценатів. Залишалася надія лише на Українську греко-католицьку церкву. Так, перше число журналу "Богословія" побачило світ завдячуючи пожертві отця – ректора духовної семінарії Т.Галушинського у сумі 4 млн польських марок, які на той час уже зазнали девальвації, отець-докт. В. Пинило – 150 тис. марок, отець-докт. Лакота – 100 тис., докт. Решетило – 50 тис. та інші. Проте найповажнішим добродієм товариства виступав митрополит Андрей Шептицький, відомий як найбільший меценат ХХ ст. Ще одним значним жертводавцем заявив про себе ректорат української католицької семінарії у Львові та інші, хоч були й менші поодинокі пожертвування [2, с. 256].

Через фінансові труднощі, які постійно супроводжували товариство, Рада ухвалювала ряд протизасобів з метою пошуку коштів. Так, 10 травня 1925 р. вирішено звернутися до отців – деканів про активну підтримку БНТ за рахунок приєднання нових членів товариства з середовища парафіяльних священиків. За браком коштів довелося зменшити обсяг часопису "Богословія" з шести аркушів до п'яти. Товариство зверталося до деканів із проханням посприяти збільшенню передплатників із числа мирян, членів читалень "Просвіти", церковних бібліотек та інших категорій національно свідомого громадянства. Водночас Рада закликала до популяризації ідеї товариства серед широких верств населення.

Фінансові можливості товариства з кожним наступним роком були різними. Дуже важким виявився 1930 р., коли надто обмежилася кількість передплатників і рік закінчився глобальним дефіцитом (5567,82 зл.), що загрожувало припиненню випуску журналу "Богословія". Проте наступного року ситуацію врятував митрополит Андрей Шептицький, надавши допомогу товариству у сумі 2 тис. золотих, водночас надійшли гроші за продані книги, і небезпека відступила [2, с. 255]. Отже, ситуація не раз була дуже важкою і навіть критичною. Лише завдякуючи Церкві та священикам на місцях, діяльність БНТ продовжувалася і розвивалася.

Цікавим було становлення наукової бібліотеки Богословського товариства. Перші книги для бібліотеки подарували професори богословських семінарій. Йосиф Сліпий у звіті про передісторію товариства звітував про наявність у бібліотеці 562 томів книг. Він же став її першим директором, докладаючи чимало зусиль у її розвитку. Стараннями Й. Сліпого у десятиліття свого існування богословська книгозбірня налічувала 10035 томів, серед них 143 рукописи і 172 цінні стародруки [3, с. 76]. Звіт з останніх зборів БНТ 1939 р. подає про наявність у бібліотеці 12 тис. томів і 300 стародруків [5, с. 91].

Швидке зростання бібліотечного фонду відбувалося за рахунок щедрих дарунків богословів і священників, міжбібліотечному обміну, отриманню рецензійних примірників. У списках добродіїв бібліотеки числилися понад 90 жертводавців, дари яких склали 27,3%. Серед таких добродіїв добре відомі імена митрополита Андрея Шептицького (225 томів), отця-митрата О.Бачинського (216 томів), о. А.Білецького (962 томів), вдови проф. Бодяньського (150 томів), єпископа О.Боцяна (263 томи і цінний архів), о.-прелата І.Дольницького (112 томів) та інших [4, с. 274].

Йосиф Сліпий, будучи директором бібліотеки, започаткував акцію, якою ставилося завдання "переглянути всі церкви і парохіяльні бібліотеки, в яких ще криються не раз великі цінності, заховані у воєнній лихоліттю, а які товариство мусить стягнути і врятувати перед загибеллю" [14, с. 9]. Сам Й.Сліпий відвідав близько 30 церков, звідки придбав для бібліотеки багато цінних раритетів. У бібліотеці було добре поставлено обмін виданнями. Так, 1938 р. він охоплював 16 українських, 11 польських та 30 закордонних видавництв. Завдячуючи обміну, часопис "Богословія" можна було знайти в бібліотеках країн Західної Європи, коли у Східній Галичині з приходом радянської влади він підпадав під суцільне вилучення з бібліотек і знищення.

На початку Другої світової війни бібліотека володіла цінними комплектами журналів: 71 український, 10 російських, 22 польських, 8 німецьких, 3 італійських, 5 французьких, 2 англійських, 1 голландський, 8 латинських, 7 чеських, 6 сербських та хорватських, 4 білоруських [5, с. 92]. Зазначимо, що бібліотеку БНТ розбудовано завдяки великому ентузіазму та натхненню священників-богословів, які розуміли її значення як духовного центру БНТ. На жаль, під час війни богословське надбання спіткала велика втрата. 14 вересня 1941 р. на церкву духовної семінарії впала бомба й розвалила старий будинок поруч, де розташовувалась бібліотека. Проте згодом бібліотека знову відновила роботу у приміщенні, яке отримала у спадщину по блаженній пам'яті отцю-проф. А.Іщикові, закатованому енкаведистами 1941 р. [5, с. 92].

Паралельно з розбудовою матеріальної бази БНТ зосереджувало свою роботу на науковій діяльності у формі друкованих праць, мова про які йтиме далі. На засіданні секцій відбувався і обмін думками. Наприклад, у філософсько-догматичній секції заслуховувалися реферати на теми: "Про вплив св. Томи на орієнтальну теологію" (Й.Сліпий); "Про інтуїцію", "Рецензія праці о. д-ра Й. Сліпого на працю "Святий Тома з Аквіну і схоластика" (Г.Костельник); "Українські переклади святого Письма" (о. д-р Т.Галушинський).

Цікавими рефератами наповнювалася діяльність історико-правничої секції де з науковими рефератами виступали часто д-р Я.Гординський на тему "Нікейський собор в українській традиції", о. д-р А.Іщак – "Справа церковної лучності Риму і Візантії в часі між Фотієм і Керуларієм", о. Й.Скрутень – "Реферат про перший зошит кодексу нового церковного права".

На засіданні практично-богословської секції цікавим був виступ о. д-ра С.Кархута "Грамматика української церковно-слов'янської мови" та інші [6, с. 31].

Крім доповідей на засіданнях секцій, богослови-науковці виступали на наукових зборах, які відбувалися щорічно. Так, 29 січня 1925 р. о. д-р Т.Галушинський виступив з темою "Наука богословії та її завдання під цю пору", 11 листопада 1927 р. д-р Я.Гординський – "Нікейський собор у українських пам'ятниках", 13 листопада 1929 р. о. д-р В.Мацюх – "Заручини в Галицькій провінції", о. д-р Й.Сліпий – "Дискусія про візантіство", 30 листопада 1932 р. о. д-р А.Іщак – "Захарій Копистенський і його Палінодія", о. д-р Г.Костельник "Поняття матерії у старовинних атомістів і найновіших фізиків", 20 березня 1936 р. д-р В. Залозецький – "Відгомін хрестоносних походів у мистецтві Сходу" [7, с. 296].

У різноманітній науковій діяльності БНТ використовувало ювілейні академії та з'їзди. Для прикладу, відбулося кілька виступів на "святочній імпрезі", присвяченій "В пошану святим мощам Йосафата Кунцевича" 15 лютого 1925 р. На ювілейній академії виступили д-р О.Боцяна – "Священномученик Йосафат у світлі історії і критики" та о. д-р Й.Сліпий на тему "Богословське формування і літературна творчість святого священномученика Йосафата". Обидві доповіді вийшли друком у ювілейному виданні праць БНТ.

Однак чи не найбільшим успіхом у галузі реферативної діяльності можна вважати Унійний з'їзд, організований БНТ з відзначення 300-літнього ювілею кончини митрополита

Йосифа Рутського, 22-25 грудня 1936 р. З'їзд відбувся за ініціативою митрополита Андрея Шептицького у співпраці з отцями Василями, Редемптористами і Студитами. Безпосередню організацію цього заходу товариство доручило Й.Сліпому. З'їзд почався святковою літургією у свято Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії, після чого виступив митрополит Андрей, який вказав на заслуги В. Рутського як найбільшої постаті в історії унії та накреслив плани УГКЦ, які впливали з потреб часу.

Після святкового відкриття майже 200 учасників з'їзду з усіх трьох єпархій взяли участь у секційних нарадах під керівництвом чотирьох преосвящених: Миколи Чернецького, Йосифа Лятишевського, Никити Будки, Івана Бучка.

На секціях заслухано 12 наукових доповідей. Серед них Йосифа Сліпого на тему "Погляд на з'єдинені Церкви і догматичні різниці з нез'єдиненими", крилошанина Р.Лободича "Значення Замойського Синоду для Унії", д-ра Г. Костельника "Ідеологія Унії", д-ра М.Чубатого "300-ліття Унії на Україні", о.В.Величківського "Методика унійної праці між нез'єдиненими православними на Волині" та ін.

Унійний з'їзд викликав велике захоплення серед української інтелігенції, духовенства, мирян, відкривав перспективи активізації українських греко-католиків на світовій арені. З'їзд привітав Папа Римський. Перед Львовом відкривалися перспективи відігравати роль визначного центру католицизму, найближчими роками планувалося провести черговий унійний з'їзд, присвячений 500-річчю Флорентійської унії. Але Друга світова війна перешкодила цим намірам, хоча збірник праць БНТ все ж встигло видати [15, с. 32-34].

Не менш важливими у діяльності БНТ, яка заслужила собі повагу серед інтелігенції, були академічні вечори під гаслом "За католицький світогляд", які намагалися дати відповідь на питання "про вчорашнє і завтрашнє", розвіяти сумнів і неспокій людини перехідних часів на межі тисячоліть. Як відомо, Перша світова війна захитала основами матеріалістичного демолібералізму, зближуючи людину до Бога, проте на горизонті окреслювалися новітні сили, породжені післявоєнними революціями у формі більшовизму, фашизму і нацизму. У цій добі БНТ взяло на себе обов'язок протиставити ідеології людиноненависництва свої кваліфіковані сили із середовища Церкви.

Починаючи з 1934 р., члени товариства читали наступні лекції: "Матерія і рух" (о. д-р Г.Костельник), "Святе Письмо в світлі найновіших археологічних розкопів" (д-р Я.Пастернак), "Модерна ментальність і католицизм" (о. д-р М.Конрад), "Психологічні джерела атеїзму" (о. д-р Г.Костельник) та інші. Були підготовлені реферати з проблематики християнської історії, світоглядних позицій Т.Шевченка, І.Франка, Мойсея, археологічних джерел християнства, філософії природничих наук, ролі сім'ї і держави у світлі католицького вчення, основ марксизму, окультних вчень тощо. З аналізу тем лекцій помітне намагання БНТ давати тематичні цикли лекцій із соціально-християнської проблематики, і таким чином товариство до деякої міри політизувалося, намагаючись іти в ногу з часом. Враховуючи актуальність, академічні вечори з 1934 – 1935 рр. почали поширюватися і в межах населених пунктів Східної Галичини, яких відбулось понад 60. Важливу думку з приводу проведення академічних вечорів висловив магістр П.Ісаїв у статті "За католицький світогляд", де він пише: "Якщо на Заході під цю пору творять численні вселюдні або популярні університети, а ми можемо бути вдоволені, що у нас Академічними Вечорами популярний католицький університет саме започатковано. Бо справді обговорювані виклади насувають думку, щоб їх розширити, випрацювати цілорічний план та на такий університет перетворити, що принесло би для католицької та української національної ідеї великі і різні користі" [9, с. 352].

Безперечно, популяризація діяльності НБТ у містечках і селах Східної Галичини спричинилася до поживлення національного духовного життя у краю і поглиблення зацікавленості населення християнсько-суспільною тематикою. Академічні вечори, хоч і не були чисто науковими, проте вони сприяли поширенню й зміцненню загальної атмосфери, потрібної для розвитку української богословської науки, водночас виступали однією з форм світського апостольства та зростання престижу християнських установ в умовах польського окупаційного режиму.

Проте найбільшим досягненням БНТ, що принесло йому славу в українському та світовому науковому світі, були наукові видання товариства. Перше місце серед них належить богословському науковому кварталнику "Богословія". Виходив він регулярно 17 років і був єдиним українським науковим журналом на західноукраїнських землях.

"Богословія" започатковано за рік перед заснуванням БНТ. Видання складалося з шести друкованих аркушів (96 сторінок). Деякі випуски виходили спареними по два квартали, відповідно мали більше сторінок. Зміст "Богословія" складали різноманітні оригінальні праці: дослідження, статті, розвідки, численні рецензії, детальна хроніка БНТ, яка висвітлювала життя наукового богословського світу. Солідно була представлена бібліографія отримуваних книг, що свідчить про співпрацю товариства з українськими та зарубіжними видавництвами, дає змогу сучасному досліднику зорієнтуватися у богословській проблематиці того часу та її авторах. Враховуючи, що багато друкованих праць пропали під час Другої світової війни, то частина з них таки збереглася у матеріалах "Богословія".

Як уже зазначалося, редактором кварталника весь час був отець доктор Йосиф Сліпий, що свідчить про його винятковий внесок у розбудову БНТ. Редакція часопису отримала благословення для праці від Папи Римського Пія XI, яке він переслав 23 серпня 1926 р. за посередництвом священної конгрегації на адресу митрополита Андрея Шептицького.

З приходом радянської влади на західноукраїнських землях 1939 р. видання речника БНТ припинилося. Встигло вийти лише одне число, а 2-й і 3-й номери книги знищено у львівській друкарні "Біблос" [18, с. 41]. Під час німецької окупації краю видано лише одну книгу під номерами XVII–XX. Наче у передчутті трагічних подій, редакція сумлінно попрацювала над складанням бібліографічного показника видань БНТ та Греко-католицької богословської академії, підсумовуючи усе те, що вдалося створити за десятки років.

"Богословія" друкували матеріали авторів за таким порядком: статті і студії, огляди і оцінки, вибрані питання, всячина – хроніка, Богословське наукове товариство, книжки і часописи. У виданнях побачили світ дослідження і статті, які заслуговують на особливу увагу: "Уніонні і автокефальні змагання на українських землях від Данила до Ізидора" (о. д-р А.Ішак, т. 1, с. 17-41); "Віднайдення й розпізнання мощів святого священномученика Йосафата Кунцевича" (єп., д-р О.Боцян, т. 1, книга 3-4, с. 284-318); "Кобринський синод 1626 р." (о. І.Рудович, т. 2, с. 1-27); "Загинення в війні як перешкода одруження в історії канонічного права" (о. д-р М.Горникевич, т. 2, с. 310-323); "Про правне становище церкви в Козацькій Державі" (д-р М.Чубатий, т. 3, с. 19-53); "Святий Тома з Аквіну і схоластика" (о. д-р Й.Сліпий, т. 3, с. 277-308); "Церковне судівництво в церковних уставах XI – XII віку" (В.Левицький, т. 8, с. 197-216); "Систематизація історії української філософії" (В.Зайкін, т. 9, с. 249-373); "Коротка археологія Західньо-українських земель" (д-р Я.Пастернак, т. 10, с. 147-164); "Богослужбові книги Східної церкви про примат папи" (д-р М.Руснак, т. 12, с. 274-276); "Прачоловік і праоб'явлення" (о. д-р Сампара, т. 14, с. 89-120) та багато інших різнопланових публікацій, надрукованих також німецькою, латинською, польською, чеською, французькою та іншими мовами, що свідчить про міжнародний масштаб друкованого видання [20, с. 64-94].

Крім "Богословій", друкувалися також "Праці Богословського Наукового Товариства", які згодом оформилися у серію видань під логотипом "Видання "Богословії", в яких публікувалися самостійні праці. Поруч із цими виданнями ще виходила й інша серія "Праці БНТ", де публікувалися значніші наукові монографії або збірні праці. Із заснуванням Богословської академії виник ще один проект від 10 квітня 1929 р. щодо поєднання "Праць БНТ" з аналогічною серією "Праць греко-католицької Богословської Академії" на чолі з редактором Йосифом Сліпим. Однак це рішення не було втілено у життя у зв'язку з фінансовими труднощами. Історик Володимир Янів на основі власних досліджень подає, що видань "Богословій" вийшло 30 книг до війни, які налічували разом 107 аркушів (понад 1700 сторінок), "Праць БНТ" – 13 томів, що склали 146 аркушів та понад 2300 сторінок" [19, с. 42-43].

Крім названих книг, БНТ видавало також часопис "Нива", присвячений церковним та суспільним справам. Часопис виходив від початку XX століття і перейшов у власність товариства 1932 р., завдячуючи митрополитові Андрею Шептицькому. "Нива" мала найбільший

попит серед греко-католицького священства. Друкувалася щомісячно за редакцією о. Петра Хомина на 48 сторінках і до 1939 р. було видано сім річників часопису. "Нива" багато писала про наукові збори БНТ, Унійний з'їзд, друкувала багато інших актуальних репортажів, які належали перу о. П. Хомина. Часопис формував культурне середовище серед греко-католицьких священників, зміцнював престиж УГКЦ та поглиблював релігійність мирян.

Насамкінець зазначимо, що Друга світова війна та приєднання західноукраїнських земель до УРСР остаточно перервали діяльність БНТ. Лише після війни в діаспорних умовах установчими зборами 4-5 серпня 1960 р. відновлено діяльність товариства, до якого зголосилися колишні його члени та бажаючі. Дещо активізувалося товариство з прибуттям до Рима з радянських тюрем і концтаборів митрополита Йосифа Сліпого. Проте будучи відірваним від рідної землі та канонічної території, діяльність товариства не могла зрівнятися з довоєнними часами.

Отже, завдячуючи великій, напруженій праці, Богословське наукове товариство міжвоєнного періоду ХХ ст. створило найкраще християнське середовище, яке стало на чолі національного духовного життя. Українські богословські сили, які згуртувалися у лавах товариства уможливили заснування Української богословської академії, ректором якої став активіст БНТ Йосиф Сліпий, справжній натхненник і організатор товариства. Завдячуючи БНТ УГКЦ утримувала живий контакт із найширшими священницькими колами, що підтримували товариство фінансово та ідейно.

Наукове товариство, розвинувши видавничу діяльність та співпрацю на міжнародному рівні, вийшло у передові ряди українського наукового життя та здобуло належне місце серед богословів світу. Завдяки здобуткам БНТ, перед УГКЦ відкрилися реальні можливості проповідувати ідею єдності Церкви на міжнародній арені та протистояти наступові атеїзму. Результати діяльності БНТ, що знайшли свій відбиток у численних наукових виданнях та прикладах жертвовної праці його членів, уможлиблюють у наш час його реконструкцію та застосування досвіду роботи в сучасних умовах.

### **Література**

1. Богословське Наукове Товариство у Львові в першому десятилітті свого існування (1923-1933) // о. Лев Глинка, д-р Костянтин Чехович. – Львів, 1934. – С. 7.
2. "Богословія". – Львів, 1924. – Т. II. – С. 256.
3. "Богословія". – Львів, 1936. – Т. XIV. – С. 76.
4. "Богословія". – Львів, 1936. – Т. XV. – С. 274.
5. "Богословія". – Львів, 1939. – Т. XVII – XX. – С. 91.
6. Відчитова діяльність // Студії та матеріали до нової та української історії. Серія: Монографії. – Мюнхен: Український вільний університет, 1970. Ч. 16. – С. 10-11.
7. З'їзд професорів-богословів всіх трьох дієцезій галицької провінції // "Нива", 1922. – Т. XVIII. – С. 309-371.
8. Енциклопедія українознавства. – Мюнхен – Нью-Йорк, 1949. Ч. 1. – С. 905.
9. Ісаїв П. За католицький світогляд / Петро Ісаїв // Дзвони. – 1935. – С. 352.
10. Листа присутніх // Богословія. – Львів, 1924. – С. 84.
11. Матеріальні засоби // Студії та матеріали до нової та української історії. Серія: Монографії. – Мюнхен: Український Вільний Університет, 1970. Ч. 16. – С. 25.
12. Мудрий В. Український університет у Львові у рр. 1921-25 // Василь Мудрий. – Нюрнберг, 1948. – С. 10-12.
13. "Нива". – Львів, 1938. – Т. XXXIII. – С. 296.
14. Сліпий Й. Богословське Наукове Товариство і його статуту // Йосиф Сліпий. – Львів, 1924. – С. 4.
15. Унійний з'їзд // Студії та матеріали до нової та української історії. Серія: Монографії. – Мюнхен: Український Вільний Університет, 1970. Ч. 16. – С. 32-34.
16. Янів В. Нарис історії Українського Богословського наукового товариства // Володимир Янів. Студії та матеріали до нової та української історії. Серія: Монографії. – Мюнхен: Український Вільний Університет, 1970. Ч. 16. – С. 10-11.
17. Янів В. Цілі товариства та його устрій // Володимир Янів. Студії та матеріали до нової та української історії. Серія: Монографії. – Мюнхен: Український Вільний Університет, 1970. Ч. 16. – С. 11.
18. Янів В. Члени // Володимир Янів. Студії та матеріали до нової та української історії. Серія: Монографії. – Мюнхен: Український Вільний Університет, 1970. Ч. 16. – С. 17.



19. Янів В. Видання БНТ // Володимир Янів. Студії та матеріали до нової та української історії. Серія: Монографії. – Мюнхен: Український Вільний Університет, 1970. Ч. 16. – С. 41.
20. Янів В. Бібліографія видань Українського Богословського наукового товариства (уклад хронологічний за серіями) // Володимир Янів. Студії та матеріали до нової та української історії. Серія: Монографії. – Мюнхен: Український Вільний Університет, 1970. Ч. 16. – С. 64-94.

**Nestor Myzak**

**The activity of theological society of the Ukrainian Greck Catholic Church  
during 1923-1939 years**

*The article is about the foundation and activity of the Theological scientific society of Ukrainian Greck Catholic Church during 1923-1939 years, its role in the genesis of national theology, scientific publishing, the contacts between Church and people for reaction on soviet atheism.*

**Keywords:** Academic Theological Society (ATS), UGCC, statutory norms of society, full members, sections, Uniate Congress, academic readings, journal "Theology", "Field", Theological Academy.

**Мизак Нестор**

**Деятельность Богословского научного общества Украинской  
греко-католической церкви в 1923 – 1939 гг.**

*В статье рассказывается об основании и деятельности Богословского научного общества УГКЦ в 1923 – 1939 гг., его роли в зарождении национального Богословия, научной издательской работы, укрепления связей Церкви и народа, противостоянии наступлению советского атеизма.*

**Ключевые слова:** Богословское научное товарищество (БНТ), УГКЦ, уставные нормы товарищества, действительные члены, секции, унийный съезд, академические вечера, журналы "Богословия", "Нива", Богословская академия.